

**JAMES JOYCE'UN SANATÇININ BİR GENÇ ADAM OLARAK PORTRESİ
İSİMLİ ROMANININ EDEBİ ÇÖZÜMLEMESİ VE ÇEVİRİSİNİN
EŞDEĞERLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

**THE LITERARY ANALYSIS OF THE NOVEL *PORTRAIT OF AN ARTIST AS A
YOUNG MAN* AND THE EVALUATION OF ITS TRANSLATION IN TERMS OF
EQUIVALENCE THEORY IN TRANSLATION STUDIES**

Neslihan PARLAK*

Murat ÖZCAN*

ÖZ

İngiliz Edebiyatının kült eserleri arasında yer alan roman, dünyaca ünlü İrlanda asıllı yazar, kalemi güçlü şair, aslen bir öğretmen ve de edebiyat eleştirmeni olan James Joyce tarafından kaleme alınmış ve taşıdığı otobiyografik özelliklerle de dünya edebiyatına mal olmuş bir eserdir. Romanın başkarakteri olan Stephan Dedalus'un bir sanatkar olma yolundaki süreçlerini ve gelişimini, benlik arayışını, içsel çatışmalarını ve otoriteye başkaldırışını anlatan yazar bir yandan da kendi gençlik yıllarının geçtiği 19. yüzyılın sonlarındaki İrlanda toplum yapısını ve sosyal yaşantısını, bireyin yaşam ve düşünme biçimini etkileyen dönemin siyasi, dini ve toplumsal portresini ince ayrıntılarda okuruyla paylaşmaktadır. Yapılan literatür taramasına göre şimdiye kadar bu eserle ilgili pek çok çalışmanın yapılmış olduğu; ancak bu çalışmada yapılması planlandığı üzere hem edebi çözümleme çalışmasının hem de çeviri eleştirisinin bir arada yapıldığı kapsamlı bir çalışma bulunmadığı gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmaların genel olarak kitapta kullanılan imge ve motiflere ya da karakter analizine yönelik olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, otobiyografik özellikler taşıyan bu eserin öncelikle edebi bir çözümlemesi yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Türkçe çevirisi Murat Belge tarafından yapılmış olan bu eserin İletişim yayınlarından çıkan 2011 baskısı içerisinden alınan çeşitli örneklerle çeviribilimde eşdeğerlilik kuramına göre bir değerlendirmesi yapılarak bu çeviri eserin Toury'nin eşdeğerlik kuramına uygun olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sanatçı, Portre, Çözümleme, Çeviri, Eşdeğerlilik

ABSTRACT

The literary work is among the cult works of English Literature, and is a world literature work with its autobiographical features, was written by James Joyce, who was a world-famous Irish-born writer, successful poet, originally a teacher and literary critic. Describing the processes and development of Stephan Dedalus, who is the main character of the novel on the way of

* Öğretim Görevlisi, Konya Teknik Üniversitesi, Dış İlişkiler Koordinatörlüğü, Erasmus Ofisi, nparlak@ktun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2927-2435.

* Doçent Doktor, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, murat.ozcan@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7003-1505.

Makale Gönderim Tarihi/ Received: 25.03.2021.

Makale Kabul Tarihi/ Accepted: 22.04.2021.

(Araştırma makalesi/ Research article)

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz /To cite this article (APA):

Parlak, Neslihan - Özcan, Murat (2021). "James Joyce'un Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi İsimli Romanının Edebi Çözümlemesi ve Çevirisinin Eşdeğerlik Kuramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi". *World Language Studies (WLS)*, 1 (1): 16-42.

becoming an artist, his search for self, and his inner conflicts, the author in addition examines and shares the Irish social structure and life and in addition to the political, religious and social portraits of the period that influenced the life and way of thinking of the individual at the end of 19th century when he spend his youth. In the literature review of the studies on this work, it is observed that many studies have been carried out on this work so far, but none comprehensive study has been observed in which both literary analysis and translation criticism are conducted together as planned to be done in this study. It is determined that the studies carried out on this literary work focus on the images, motive sor on the character analysis of the book. In this study, firstly a literary analysis of the work that has autobiographical features has been tried to be made. Then an evaluation of its Turkish version that is translated by Murat Belge and published by İletişim Yayınları (2011) in terms of equivalence theory in translation studies has been made and it is determined that this translation work is in accordance with Toury's equivalence theory according to the overall samples taken from the book.

Keywords: Artist, Portrait, Analysis Translation, Equivalence

1. GİRİŞ

Edebi çözümlemeler edebi eserlerin pek çok yöntem, metot ve kritere göre ele alınıp değerlendirilmesi sonucu yapılan çalışmalardır. Edebiyat ile çeviri çalışmalarının birbirine kaynaşık bağları gereği edebiyat-çeviri-kültür öğelerini birbirinden ayrı ve de bağımsız değerlendirmek mümkün değildir. Edebi metin çözümlemesi yapan çalışmaların geneli eseri sadece edebi kriterlerine göre ele almaktadır ve çalışmanın hareket noktası da bu bağlamda spesifik bir karakter analizi, eserdeki tema eleştirisi, imgesel anlatım, vb. gibi konularla sınırlı kalmaktadır. Benzer şekilde çeviri eserlerle ilgili çalışmaların geneli de eserin edebi boyutunu ele almamış yalnızca çeviri ve çeviri kuramları açısından değerlendirmesini yapmıştır. Ancak 1970'li yıllardan sonra bilimsel bir zemine oturtulmaya çalışılan çeviri eleştirisi kaynağı oluşturan orijinal metin ile hedef metnin karşılaştırılarak bir çözümlemesinin yapılmasını gerekli kılar. Karşılaştırma çeviri metinler üzerinde de yapılabilir (Ünsal, 2017, s. 244). Bu eserle ilgili olarak bu çalışmada literatür taraması edebi çözümleme, çeviri ve kültür öğelerinin tümüyle ilgili olabilecek şekilde çok boyutlu olarak yapılmış ve çalışmanın zemini bu şekilde çok boyutlu olarak hazırlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın konusu olan kitap *-Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi-* çoklu okuma yöntemleriyle okunmuş, metnin sınırlarına bağlı kalmaksızın bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Bunu yaparken, eseri konu edinmiş olan önceki çalışmalar taranmış ve ortak yönler ile farklılıklar üzerinden çalışma konumuz desteklenmeye çalışılmıştır. Kitabın çeşitli bölümlerinden alıntılar yapılarak örneklem yöntemiyle bu çalışmada yer alan ifadeler daha somut ve anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın devamında detaylı olarak ele

alındığı üzere kitabın dili ve anlatımı çok boyutludur, ele aldığı konular ve/ya sorunlar çoğu kez bireysel gibi görünmesine karşı daha çok toplumun geneline yönelik, sosyolojik boyutu ağır basan konulardır. Başkarakter Stephan Dedalus ve onun yaşadığı sosyal-ekonomik-psikolojik gelişim ve çatışma süreçleri ve dolayısıyla karakterin yaşadığı çözülme aşamaları Stephan üzerinden anlatılmakta ancak toplumdaki her bir bireyin yaşayabileceği durumlar olması nedeniyle tüm toplumu ilgilendirir niteliktedir. Kitabın bireyden hareketle tüm toplumu ilgilendiren konuları ele alması, bir karakterin gelişim süreçlerinden hareketle aslında içinde yaşanılan toplum ve dönemin de bir portresinin çiziliyor olması ile yazarın kitapta özelden genele ulaşan bir tümevarım yöntemi kullandığı ileri sürülebilir.

Eserin içerik olarak birden fazla ilgilendiği konu alanı olması nedeniyle çözümleme yaparken tek bir okuma yönteminden yararlanmak yetersiz kalacağından, birden fazla okuma yöntemiyle okuması yapılmıştır. Edebi çözümleme yapılabilmesi için gerekli olan okuma yöntemlerinden: karakterin içsel gelişimini ruh halini ve çatışmalarını çıkarım yapabileceğimiz, başkarakter açısından değerlendirebileceğimiz psikolojik okuma yöntemi ve yarı otobiyografik özellikler taşıması nedeniyle yazarın kendi hayatından benzer kesitler bulabilmek, eserin biyografik özellikler taşıdığı savını destekleyebilmek için biyografik okuma, eserin aynı zamanda yazıldığı dönemin de bir portresini çiziyor olması nedeniyle, toplumsal yapıyı, dönemin İrlanda'sında sosyal ilişkileri anlayabilmek için sosyolojik ilişkilerin gözlemlenip çözümlenebileceği sosyolojik okuma yöntemi kullanılmıştır. Böylece çoklu okuma yöntemlerinden yararlanılarak okunan romanın Murat Belge tarafından çevirisi yapılmış olan eser edebi açıdan nitelikli bir eser olarak değerlendirilebilir.

Çalışmanın ayrıntılarına geçmeden önce eserin yazarı olan James Joyce'u tanımak eserde verilen biyografik özellikleri anlayabilmek ve başkarakterin yazara olan benzerliklerini kavrayabilmek açısından yararlı olacaktır.

1. YAZARIN BİYOGRAFİSİ

James Augustine Aloysius Joyce, 19. yy. sonlarına doğru, Sanayi Devriminin ardından tüm dünyada insanların kimlik arayışlarının ve evrende insanın yeri tartışmalarının moda olduğu yıllarda, 1882 yılında kendi yazınında pek çok eserine konu olacak olan İrlanda'nın başkenti Dublin'de doğmuştur. Yazarın çocukluğu ve gençliği İrlanda'da geçmiştir. Çok çocuklu bir ailenin ilk çocuğu olarak doğmuştur. Ailesi, babasının giderek artan alkol sorunu nedeniyle ailece maddi sıkıntıya düşmüşler, ödeyemedikleri kiralar nedeniyle sürekli ev

taşımak durumunda kalmıştır. Bu durumun onun ilerleyen yaşlardaki hayatını etkilediği, kendini hiçbir yere ait hissedememesine neden olduğu düşünülmektedir. Henüz 6 yaşındayken yatılı okula gönderilmiştir. Sonra ailevi nedenlerle bir süre annesinin de desteğiyle evde eğitim görmüş ve kendini geliştirmiştir. Erkek kardeşiyle birlikte dönemin en iyi okullarından biri olan Belvedere College isimli bir Cizvit¹ okuluna gitmişlerdir. Çok başarılı bir öğrencilik geçiren Joyce'un Katolikliğe olan inanç bağlarının burada zayıfladığına inanılmaktadır. Burada bol bol okumuştur, hem de içinde yetiştiği Cizvit öğretilerinin onaylamadığı kitaplar kendi okuma listelerinin başında gelmektedir. Bu okumaların da etkisiyle içinde yaşadığı aydınlanma onu kendi okul arkadaşlarıyla zaman zaman görüş ayrılığına düşürmüştür. Yazın hayatına deneme türüyle başlayan yazarın ilk denemesinin 18. yaş gününde Londra'da yayımlanmasının ardından kendine ve kalemine olan inancı artmış ve çevresindekileri de kendine inandırmıştır. Joyce, yazınında birbirine karşıt olan simgecilik ve gerçekçilik unsurlarını ustalıkla harmanlar ve bu yönüyle çağdaşlarının yazın özelliklerinden ayrılır ve böylelikle onun yazdıkları özgünleşir. Eserde kullandığı bilinç akışı tekniği ile karakterin zihinsel süreçleri ustalıkla verilmiştir. Bu teknik onun yazınına özgünleştiren unsurların arasında en başta gelir.

Birinci Dünya Savaşı ve dönemin zorluklarını da deneyimlemiş olan yazar, özgürlükçü hayat felsefesi nedeniyle hiçbir kural ya da öğretinin altında yaşamak istemez ve kim bilir belki de bu sebeple evlilik fikrine de karşıdır. Belki de bu sebeple ancak ellili yaşlarından sonra evlenir ve çocukları olur. Hayatı, yaşadığı dönemin ve hayatı boyunca çeşitli sebeplerle deneyimlediği maddi zorlukların çalkantısıyla geçen yazar 1941'de, I. Dünya Savaşı nedeniyle taşınmak zorunda kaldığı Zürih'te hayata veda eder.

Meryem Asılalmaz tez çalışmasında, 12. yüzyıldan beri İngiliz kolonisi olan İrlanda'nın 18. yüzyıl itibarıyla özgürleşme hareketlerinin filizlenmeye başladığını, bu sırada ekonomik ve siyasi buhranlar yaşandığını, İngiltere'nin sömürgeci baskı politikası ile ülkeye getirdiği Protestan göçmenlere dağıttığı tarım arazileri nedeniyle ülkede Katolik-Protestan çatışmalarının fitilini ateşlediğini ve böylece aşırı kıtlık ve yoksulluk yaşanmasına neden olduğunu belirtmektedir (akt. Temel, 2018, s.343). Bu kıtlık ve getirdiği zor yaşam koşulları karşısında İngilizlerin sergilediği umarsızlık ve Avrupa'nın diğer ülkelerinde yaygınlaşan siyasi özgürlük ve fikri hareketler, halkın sömürgeciliğe karşı nefretini artırmış ülkede bağımsızlaşma hareketlerini ve ihtilal sürecinin haklı gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Temel, 2018, s. 343). İrlanda'nın ülke olarak deneyimlediği buhranlı süreç Joyce'un hayatının buhranlı arayışlarla geçmesinin temel nedenidir. James Joyce oldukça üretken bir yazar olmakla birlikte eserleri

¹ Cizvit: Katolik Tarikatlarından biri olup Türkçede İsa'nın Askerleri olarak bilinir.

dünya edebiyatında oldukça sevilmiştir. Hayatı boyunca kaleme aldığı bilinen 41 eserinden en bilindik eseri çalışmamıza konu edindiğimiz romanıdır.

2. KİTABIN ÖZETİ

Yazar James Joyce kariyerinin ilk yıllarına rastlayan yaklaşık on sekiz yıllık bir süreyi *Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi* 'ni yazmaya ve yayımlatmaya harcar. İlk yazdığında bu kitabı Stephan Hero adıyla yayımlatmak ister ancak pek çok denemesi yayın evlerinden aldığı olumsuz yanıtlar karşısında sonuçsuz kalır. Birkaç bölümünü yazdıktan sonra bu kitabı yazmaya ara verir. *Dubliners* kitabını yazmaya başlar ancak Amerikan yazar, şair ve çevirmen olan yakın arkadaşı Ezra Pound'un desteğiyle portreyi yazmaya devam eder (Bulson, 2006, s. 47-48). Tamamladığı eserin bölümleri 1914 yılında bir dergide yayımlanır ve iki yıl sonra da Amerika'da kitap şeklinde basılır. İlk baskısının Amerika'da yapılmasının sebebi, eserin bilindik edebi formlardan farklı yazılmış olmasıdır.

Romanda başkahramanın deneyimlediği zihinsel süreçler üzerinden kendini bulması, sanatçı olma arzu ve çabasında olan karakterin kendi değerleri ve anlama biçimiyle toplumun dayattığı kurallara karşı yaşadığı çatışma ve başkaldırı, işlenen ana temalardır. Kitap çoğunlukla psikolojik süreçleri çevresel betimlemeler ve karakter diyalogları çerçevesinde içsel süreçleri anlatan bir yapıdadır. Bu nedenle İngilizcede *motion* olarak nitelenen eylem ve olayların bol olduğu bir içeriğe sahip değildir. Yine de kitabın bölümlerinin ana hatlarıyla içeriğine değinmek eserin kolay anlaşılması açısından yerinde olacaktır.

Toplam beş bölümden oluşan bu roman Stephan'ın bebek sayılabilecek yaşlarında bir masal anlatısıyla başlar. Bu günler mutlu günler olarak imlenir. Ailesiyle beraber Colongowes'de yaşamaktadır. 6 yaşında yatılı okula gönderilir, romanın teması buradan itibaren şekillenmeye başlar. Burası katı eğitimiyle bilinen bir Cizvit okuludur. Okuldaki çocukların gürültüsüne ve hengâmesine ayak uyduramaz onları uzaktan seyretmekle yetinir. Bu gözlemlene ve etrafında olup bitenlerden kopuş burada başlar ve roman boyunca sürer. Burada ailesinden ayrı mutsuz günler yaşar. Yatılı kaldığı bu okulun parasını ödeyemeyince buradan yerel bir Cizvit okuluna gider. Bu okulda sınıf arkadaşlarından Flemmings'in cezalandırıldığına korkuyla şahit olur, kısa bir süre sonra gözlüğünün kırılması nedeniyle başkaları yüzünden Stephan da okulunda bir öğretmen olan Dolan Baba'dan sopa yer, bu andan sonra içinde yetiştiği Cizvit öğretilerini sorgulamaya başlar. İçinde haksızlığa karşı uyanan sesi susturamayan Stephan durumunu ve uğradığı haksızlığı Rektöre anlatarak haksız yargıya başkaldırır.

İkinci bölüm Stephan'ın ergenlik yaşlarının anlatıldığı, dini konuları sorgulamaya başladığı, içinde biçimlendirdiği güzellik olgusunun metalaşarak dış dünyada keşfedildiği bir bölüm olarak sunulur. İlk kez bu bölümde âşık olur. İlk aşkı için şiir yazmaya başlar ama bu kıza karşı nasıl davranması gerektiğini bir türlü kestiremez. Stephan hala mutsuzdur. Babasının bir takım maddi meseleleri sebebiyle Cork'a giderler. Bu yolculuk esnasında babasının aslında sandığından daha derin ve kederli bir adam olduğunu keşfeder. Döndüklerinde ailesinin maddi sorunlarına destek olabilmek adına yazarlık yapmaya karar verir ancak çabaları alkolü iyice artıran babasının maddi sorunlarını çözmeye yetemez.

Üçüncü bölüm yine dini temanın ağırlıkta olduğu, Arnall Baba'nın verdiği uzun vaazına ve Stephan'ın dini konular üzerindeki düşüncelerine ayrılmıştır. Stephan bu bölümde bir fahişeye birlikte olur. Cinsel açıdan artık kendini masum göremez günaha girmiştir. Öğretilerdeki günah, sevap, suç ve cezalandırma kavramları arasında ruhunu sıkışmış hisseder. İşlediği günahın ardından vaazda dinlediği sonsuz cehennem cezalarından korunabilmek adına Katolik kimliğine daha sıkı sarılmaya çalışır. Hatta rektör ona rahip olmasını teklif ettiğinde neredeyse kabul edecektir. Bu hayati karar süreci uzun uzun içsel konuşmalarla verilmiştir. Üniversiteye gitmek ile bir din adamı hayatı yaşamak ikilemi arasında epey bir süre bocalar ancak üniversiteye gitmeye karar verir.

Dördüncü bölümde Dublin'de üniversiteye başlar. Burada kendini ailesinden vatani İrlanda'dan ve hatta uzun süredir sorguladığı dini mevzulardan daha da uzaklaşmış hisseder. Yaptığı sıkı dini gözlemler Stephan'ın yaşamını ve hayat felsefesini şekillendirir.

Son bölüm olan beşinci bölümde de ifade edilen katı estetik teorilerle, onun kendine has sanatsal gelişimi anlatılmaktadır (Ayan, 2009, s. 179). Stephan'ın buradaki arkadaşlarının çoğu sıkı milliyetçi gençlerdir. Ancak hepsi onun içinde yaşadığı kopuş ve uzaklaşmanın farkındadır. Onlarla sık sık tartışmak durumunda kalır ancak bir zamanlar kendisinin ve şu anda çevresindekilerin çok önemseydiği değerlere karşı içinde hissettiği başkaldırma duygusunu ve nedenlerini onlara bir türlü tam olarak anlatamaz. Bir sanatçı olarak hiç anlaşılmadığı bu yerde yaşamasının, üretmesinin mümkün olmadığı kanaatinde ve kesin olarak İrlanda'dan ayrılmaya karar verir.

3. YAZARIN DÜNYA GÖRÜŞÜ VE ANLATIM TEKNİĞİ

James Joyce İrlanda'nın deneyimlediği hem sosyal hem politik hem de ekonomik buhranlı süreçten kendi payına düşeni almıştır. Hayatı boyunca bir kendini bulma arayışı içinde

kalmış olan yazar tabir yerinde olursa sürekli bir yerlere savrulmuş ve tutunmaya çalışmıştır. Dünya edebiyatında bildungsroman/künstlerroman türünde anılan bu kitabında yazar, sanatçının sanatsal gelişimini kurmacanın içinde verir. (Ayan,2020, s.50-51) Kelime anlamıyla *build* İngilizcede inşa etmek/oluşturmak anlamlarında kullanılırken *building* kelimesi yapı/oluşum anlamına gelir. Aynı dil ailesine mensup Almancada ise *bildung* kelimesi yapı/yapım/oluşum anlamlarına gelir. Bu kelimenin anlamından yola çıkarak bildungsroman türünün bir oluşum romanı anlamına geldiği söylenebilir.

Eser metindeki başkarakterin zihinsel olgunlaşma süreçlerini, bu süreçlerde çocukluğundan erişkinliğe kadar yaşadığı deneyimlerini anlatan bir gelişim romanıdır. Buna göre çalışmamızın konusu olan eseri bildungsroman türünde değerlendirmek isabetli olacaktır. Bunun yanında, künstlerroman türü, bildungsroman türünün bir alt türü olarak kabul edilen, sanatçının sanatsal anlamda gelişimini, deneyimlerini ve bu yoldaki olgunlaşma süreçlerini ele alır. Kitaptaki başkarakterin aynı zamanda bir sanatçı olarak gelişiminin konu edilmiş olmasından dolayı kitap aynı zamanda bir künstlerroman türünün özelliklerini yansıtmaktadır. Zaten kitabın başlığı bize açık bir şekilde bir portre çizeceğini ve bir sanatçıdan bahsedeceğini daha başından söylemektedir. Kitabımızda başkarakterin deneyimlediği gelişimsel süreçleri örneklemek adına bir örnek vermek yerinde olacaktır:

“Clongowes ve Belvedere aralarında yaşadığı bütün bu yıllar boyunca yalnız iki kere sopa yemişti ve her ne kadar bunlar haksız verilmiş cezalarsa da, çok kereler haklı cezadan kurtulduğunu biliyordu. Bütün bu yıllar boyunca öğretmenlerinin ağzından saygısızca bir söz çıktığını işitememişti: Ona Hıristiyan öğretisini veren, iyi bir hayat yaşamaya zorlayan, kötü günahlar işlediği zaman yeniden ihšana kavuşturan hep onlardı. Clongowes'da küçük bir çocukken onu çekingen yapan ve Belvedere'de o belirsiz durumunda gene çekingen yapan onların varlığıydı. Okul hayatının son yılına kadar bu duygu hiç eksilmemişti içinden. Bir kere bile söz dinlemezlik etmemiş, ateşli arkadaşlarının onu sessizce söz dinleme huyundan vazgeçirmelerine izin vermemişti: öğretmenlerinden birinin bir önermesini şüphyle karşıladığı zamanlarda bile şüphesini açıkça söylemek küstahlığında bulunmamıştı. Son günlerde bu adamların yargılarından bazıları ona biraz çocukça görünmüştü ve sanki alışılmış bir dünyadan yavaş yavaş ayrılıyormuş, bu dünyanın dilini son olarak bir kere daha işitiyormuş gibi bir çeşit üzüntü, bir çeşit acıma duymuştu içinde (s.167).”

Kitabımızın bir gelişim ve oluşum romanı oluşundan hareketle, Stephan'ın zihninde yaptığı vicdan muhasebesi ve kendiyile yüzleşmesinden gerçeği kavrayışa doğru bir zihinsel süreç yaşadığını, karakterinin olgunlaştığını, kendi ifadeleriyle açıkça alışmış olduğu bir dünyadan yavaş yavaş ayrılışını, içinde yaşadığı dünyanın dilini son kez işitiyormuş gibi bir acıma ve üzüntü duyduğunu görmekteyiz. Tüm bunlar onun artık kendi yolculuğunda olduğunu, onun gelişimine neden olan ya da en azından katkıda bulunan tüm kavramlardan, geçmiş yaşantılardan ve zaman mefhumundan sıyrılışını gözlemlemekteyiz. Bundan sonra

karakterimizin gelişimi çocukluğundan beri ilgi duyduğu şiir ve sanata dair olacaktır. Bu oluşum ve dönüşüm süreçleri bildungsroman/künstlerroman türünün yapı taşı özelliğidir.

James Joyce modernist bir yazardır. Modern dünyanın sorunlarını yine modern dünyanın kendi şartlarında ele alır. Kişisel tercihlerini modern olmaktan yana kullanan yazarın İrlanda'yı geri kalmış ve dar görüşlü bulmasına şaşırılmamak gerekir (Gibson, 2016, s. 15). Karşılaştırmalı edebiyat alanında başarılı çalışmalar yapan Tobias Boes Bildungsroman ve Künstlerroman örnekleri arasında James Joyce'un Portesini en başarılı olanlardan bir kaçı arasında sayarken: "epifani, girdap ve şok" gibi modernizmin baskısına dayalı insani deneyimlerin anlatıldığı bu romanın, türünün en iyilerinden olmasını bu tür için bir yenilik sayılan "*bilinç akışı*" tekniği kullanarak yazmasına ve bu bilinç akışını Stephan'ın zihninden zaman mefhumundan bağımsız ve başarılı bir şekilde sunmasına bağlamaktadır (Boes, 2006, s. 231). Bu yenilik sayesinde romanın akışı karakterin düşünceleri ve zihinsel süreçleri üzerinden takip edilebilir.

Öte yandan tıpkı yazarın kendisi gibi kitabımızın başkarakteri olan Stephan Dedalus da modern dünya görüşüne sahiptir. Bu nedenle kabına sığamaz, yaşadığı şartları ve ona dayatılan normları beğenmez, akranlarından farklı bir dünya görüşüne sahiptir, sorgulayıcıdır, her şeyi olduğu gibi kabul etmez, edemez ve arayış içine girer. Kahramanın deneyimlediği zihinsel süreçler esnasında yaşadığı, zihninde beliren farkına varma aydınlanış şeklinde tanımlanabilecek olan epifaniler kitabın omurgasını oluşturan özellikler arasındadır. Kitabın her bölümünde bu epifanilerin yer aldığı bir anlatım tekniği kullanılmıştır.

"Ne kadar kutsal bir hayat yaşasa, nice erdemlere, yetkinliklere erişse gene de bütün bu günahından kurtulamayacağını düşünmek onu alçaltıyor, utandırıyor. İçinde her zaman tedirgin bir suçluluk duygusu bulunacaktı: itiraf edecek, pişman olacak, bağışlanacak, gene itiraf edecek, pişman olacak, gene bağışlanacaktı ama meyve vermeyecekti bunlar. Belki cehennem korkusuyla ondan söküp aldıkları o ilk acele itirafı işe yaramamıştı! Belki, kaçınılmaz kaderiyle ilgilenmişti yalnız, günahına içtenlikle üzülmemişti! Ama itirafının işe yararlığını ve günahına içtenlikle üzüldüğünü gösteren en iyi işaret, biliyordu ki yaşayışını düzeltmiş olmasıydı.

- Yaşayışımı düzelttim, düzeltmedim mi yani, diye sordu kendi kendine (s.164) ."

Kitapta bir arınma biçimi olarak anlatılan günah çıkarma, kilisede itiraf gibi anlardan sonra, yukarıdaki örnekte Stephan'ın kendini sorguladığı iç benliğiyle ve kendi gerçekleriyle yüzleştiği pek çok *bilincine varma süreci* yani epifani görülmektedir. Kitabın başından itibaren Stephan aslında hep sağduyulu bir karakter olmuş kendi analizini yapmış yaşadıklarını sorgulayıp değerlendirmiştir. Böylelikle kendi değer yargılarını inşa ediş ve kendini buluş

sürecine okur dâhil edilmiştir. Bu içsel süreçler boyunca yazar kitabını belli bir türün ya da kategorinin kalıplarına sığdırmaktan ziyade, gerçek-kurgusal, tarih-efsane, dini-pagan, kahraman-hain, yerel-evrensel olguları bu romanının çatısı altında, karşıtlıklar yaratarak işlemiş ve bu karşıtlıkları birbirinin içine geçmiş insan bilincinin sınırlarını aşan bir estetik bütünlük oluşturarak ele almıştır (Erkoç, 2018, s. 376).

Kitapta kullanılan Carysfort Caddesi, d'Olier Sokağı, Grantham sokağı, Grafton Sokağı, Harcourt Sokağı, Lower Mount sokağı, Kildare Sokağı, Kilise Sokağı Şapeli gibi gerçek yer isimleri, yazarın yaşadığı yerlere ait olup, biyografik özellikler taşımasının yanı sıra, yazarın toplumcu gerçekçi roman yazarlığının da bir göstergesidir.

Kitap üçüncü tekil kişi (dışarıdan gözlem yapan bir göz) tarafından geçmiş zaman ile anlatılmaktadır. İçsel monologlarla zenginleştirilmiştir. Bu içsel monologlar sayesinde okuyucu kahramanın iç dünyasına dâhil olur ve gayet insani olan ikilemelerinde karar verme sürecinde çektiği sancuları bir bir deneyimler kahramanla birlikte. Wittgenstein, Joyce'un dil ve anlatım tekniğini ve zenginliğini "Dilimin sınırlılıkları benim dünyamın sınırlılıklarıdır" şeklinde ifade edebileceğimiz alıntısıyla belirtir (Wittgenstein, 1922, s. 74). José Manuel Estévez-Saá, James Joyce'un yazım ve anlatım biçiminin pek çok çağdaşı tarafından hem tematik hem de estetik açıdan örnek alındığını belirtmektedir (Estévez-Saá, 2010, s. 29-37). Estetik ve anlamsal derinlik yazarın kullandığı örtük anlatım tekniğiyle- dönemin önemli tarihi, siyasi, dini ya da toplumsal olaylarına atıfta bulunduğu göndermeler aracılığıyla sağlanmaktadır.

James Joyce çoğu diğer kitaplarında olduğu gibi Sanatçının Portresi'nde de çok boyutlu dil kullanmıştır. Aşağıda verilen örnekler kitabın çeşitli bölümlerinden alınmış ve kitapta kullanılan dil çeşitliliğini ispatlar niteliktedir:

*bebekçe bir dil:

Örn: "tralalalalalala" (s.6) -Stephan'ın erken çocukluk döneminde söylenen şarkılar,

*kilisede kullanılan daha resmi ve otoriter dil:

Örn: "Yalvarıyoruz sana ey Tanrım" (s.17)

*öğrencilerin kendi aralarında kullandıkları argo ifadeler:

Örn: "... K1çına bir tekme atar " (s.7) "çok sinsî herifsin sen" (s.79)

*okulda konuşulan standart/entelektüel dil dil:

Örn: "...Epiktetos'un da bir lambası vardı, dedi dekan, ölümünden sonra pek ucuz bir fiyatla satıldı. Felsefi konuşmalarını bu lambanın ışığında yazdı. Epiktetos'u biliyor musunuz?" (s.201)

*Latince'den doğrudan aktarılmış ifadeler:

Örn: “Corpus Domini Nostri/ Invitamentum.” “Rabbim! / Sonsuz hayat.” (s.156)

Örneklere görüldüğü üzere yazar standart bir dil kullanmak yerine çok boyutlu bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Çocukluk yaşlarından itibaren yaşamına tanık olduğumuz başkarakterin yıllar içinde gelişimine paralel olarak kitapta kullanılan dilin de geliştiği ifade edilebilir. Yazar yazın dünyasında dili kolay çevrilemeyen bir yazar olarak eleştirilir. Bunun temel nedeni eserlerinde dili, örneklerle de doğrulandığı üzere çok boyutlu kullanmasıdır. Sanatçının bir Genç Adam Olarak Portresi eserinde kullandığı çok yönlü dil bu eleştiriyi doğrular nitelikte çeşitlilik arz etmektedir.

4. KARAKTERLER ÜZERİNE BİR SÖYLEM

Joyce'un kendini model alarak şekillendirdiği başkarakter **Stephan Dedalus**'tur. Kitap tümüyle bu karakter üzerinde şekillenmiştir. Başkarakterin karakteristik özellikleri, geçirdiği süreçler, kullandığı dilin çeşitliliği ve taşıdığı biyografik benzerlikleri çalışmanın ilgili bölümlerinde ayrıntılı ele alınmıştır bu nedenle, bu bölümde detaylı olarak ele alınmayacaktır. Diğer karakterler kitap boyunca Stephan'ın dünyasında ve onun gelişiminde figüran rolüyle ele alındığı için ana karakterin gölgesinde kalmıştır. Konuların ele alınış şekli ve olay akışında diğer karakterlere göre nispeten daha önemli yere sahip olan ve ayrıca ana karakterin anlaşılabilmesi açısından daha fazla öneme sahip olan karakterleri ve sunuluş biçimlerini biraz detaylandırmak yerinde olacaktır.

Simon Dedalus ismiyle tanıtılan Stephan'ın babası, geleneksel ve trajik bir karakterdir. Geleneklerine sıkı sıkıya bağlı bir tutum sergiler. Alkol problemi nedeniyle ailenin ekonomik sorunlar yaşamasına neden olur. Kitapta başkarakterin üzerindeki ailevi, milli ve geleneksel ve toplumsal baskı ve yükü temsil eder. Stephan'ın annesi **Mary Dedalus** sıkı bir Katolik'tir ve inançlarına bağlı bir yaşam sürer. Stephan'ın dini eğitim ağırlıklı okullara gitmesinde rol oynar ve onun ayinlere düzenli katılması konusunda baskıcı bir tutum takınır. Ayrıca Stephan'ın tercih ettiği okuma listesini eleştirir ve kitaplarını onu yoldan çıkarmakla suçlar. Hatta bu konuda Stephan'ı tüm kitaplarını yakmakla tehdit ederek Stephan'ın ailesinden kopuşunu düşünsel anlamda zirve noktasına taşır.

Toplumsal değerlerin karakterler üzerinden yansıtıldığı bu kitapta yer alan bir diğer karakter de **Charles Stewart Parnell**'dir. Evli bir kadınla yaşadığı gizli ilişkinin ortaya çıkması

sonucu, İrlanda bağımsızlaşma sürecinde önemli bir yere sahip politik lider olarak sahip olduğu konumu yitiren bir karakter olarak ele alınmaktadır. Kaybettiği konumu geri kazanmak için verdiği mücadele sonucu ölür. Toplumda bazıları onun ölümünden kiliseyi sorumlu tutar ve onu bir kahraman gibi görür bazıları da onun kilise tarafından haklı sebeple kınandığını savunur. Parnell üzerinden toplumsal değer yargılarının çatıştığı anlatılmaktadır.

Bir diğer önemli karakter Stephan'ın en yakın arkadaşı **Cranley**'dir. Stephan günah çıkarmak dışında, itiraflarını da Cranley'e anlatır. Cranley onu tüm değerlerini arkada bıraktığı zaman özgürleşirken yalnızlaşacağı konusunda uyarır. Bu sayede okurun Stephan'ın aklından geçenleri anlaması kolaylaşır.

Emma Clery adıyla tanıtılan bir diğer karakter Stephan'ın sevgilisidir. Hakkında çok fazla detay verilmese de Stephan'ın zihnindeki güzelliklerin şekil bulmuş, metalaşmış halini temsil eder.

Dante (Mrs Riordan), Dedalus çocuklarının öğreticisidir, dini kurallara bağlı sıkı bir dindar ve kilise taraftarı olarak sunulur. Kilise ve politika hakkında ateşli tartışmalar yapar. Bu tartışmalarda Dante bir tarafta babası ve Casey diğer tarafta olur. Annesi ve Charles amca ise tarafsız davranırlar.

Kitap boyunca olayların akışı içerisinde değişik ortamlarda ve diyalogların gelişmesinde yer verilen, başkarakterin gölgesinde bırakılmış sadece olay örgüsü için gerekli başka minör karakterler de bulunmaktadır.

5. KİTAPTA KULLANILAN İMGE VE MOTİFLER

James Joyce kitabı yazarken kendi yaşamından kesitleri birebir eserine yansıtmıştır. Örneğin kitabın başkahramanı Stephan Dedalus onun doğduğu yıllarda İrlanda'da doğmuş, onun gibi Cizvit eğitimi almış, kendi serüveninde onun deneyimlediği içsel süreçleri yaşamış ve yine onun gibi kendini ifade etme yolunda pek çok engel ve otoriteye karşı mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yazar bize karakteri üzerinden kendi yaşamından kesitlerin bir portresini çizmek ister adeta. Zaten karakter için seçtiği isim de tesadüfi değildir. Stephan ismi Kutsal kitapta da yer verilen Aziz Stephan'a çağrışım yapar. Yeni Ahit'e göre Aziz Stephan Hz. Musa ve Tanrı'ya karşı çıktığı için taşlanarak cezalandırılmıştır. Bizim başkarakterimiz Stephan da Katolik bir aileye doğmuş sıkı bir Cizvit eğitimi almış bir Hristiyan'dır ve aldığı eğitimlerden sonra bir papaz olması beklenir ancak o buna karşıdır pek çok kararsızlık sancısından sonra

kabul etmez. O kendi içinde dini temaları sorgulayan, bazen karşı çıkan, günah işleyen, işlediği günahlara pişmanlık duyan, bundan dolayı ikileme düşen ama yine de içinde bir yerlerde yaptığı hataların ve işlediği günahların farkında oluşundan kaynaklı bir pişmanlık ve vicdan azabı duyan bir karakter olarak resmedilir. Bu çelişkilerin içinde kalmış, kendini bulma yolunda bilinçli olarak yalnızlaştırılmış bir karakterdir Stephan. Onun benliğinde din ve ceza kavramları birlikte yer etmiştir. Dini olgular eşittir ceza şeklinde bir yargıya ulaşmasına neden olmuştur denilebilir. Stephan'ın hayatı neredeyse bu iki kavram arasında yaşadığı gelgit ile geçer. Genç yetişkinlik yıllarında Dublin'de bir yandan zina edip günah işler öte yandan da Hz. Meryem'in önüne geçip af diler dua eder. İşlediği günahtan dolayı pişmanlık duyar ancak yine de kendini aynı günahı tekrar tekrar işlemekten alıkoymaz.

İsmiyle benzer şekilde karakterin soy ismi Dedalus da bilinçli olarak seçilmiştir. Yunan mitolojisinde Dedalus çok yetenekli bir sanatkârdır. Rivayet odur ki, Kral Minos bu çok yetenekli sanatkara bir labirent yaptırmak ister ancak kral, Dedalus ve oğlunu labirentin içinde yüksek bir kuleye kilitler. Bunu neden yaptığı bilinmez ancak Dedalus yüksek dehası sayesinde bir kaçış yolu bulur. Kilitli oldukları kulenin penceresinden kuşları görünce, kurtuluşlarını sağlayacak çözüm gelir aklına. Oğlu ve kendi için balmumundan yapılmış kanatlar yapar ve özgürlüğe kanat açarlar. Ancak oğlu İkarus daha da yüksekte uçmak isteyince balmumundan yapılmış kanatları erir ve onun trajik sonu olur (Grimal, 1990, s. 117).

Yazar James Joyce karakterine isim verirken elbette bu mite haberdardı ve hatta yazarın kendisi gibi karakter Stephan da isminin bu mite çağrıştırdığının bilincindedir. Kitabın genelinde tekrarlanan uçmak motifi ile bu mite bir çağrışım uyandırılır. Aslında tıpkı mite Daedalus ve oğlu İkarus'un labirentteki kulede esaret altında olması gibi, Stephan da kendisini içinde yaşadığı din, aile ve dil ile çizilmiş olan sınırların içinde hapsolmuş hissetmektedir. Miteki kurtuluşun bir uçuşla sağlandığı gibi onun kurtuluşu da sanat ve şiirle mecazi olarak kanat çırpmasına bağlıdır. Kendi yetilerinin ve sanata olan yatkınlığının farkına vardıkça, kendini sıkışmış ve hapsolmuş hissettiği ne varsa bunlardan uzaklaşmasının sanata kanat açmasıyla olacağını farkındadır. Karakterimiz ve miteki Daedalus arasındaki en güçlü ilişki sanattır. Yazar kitabın daha en başında Ovid'den yaptığı alıntıyla anlatısına başlar, "*Et ignotas animum dimittit in artes.*" (ve o, kendini belirsiz sanatlara adar)(s.5) ve kitabın bu mite temel olarak okunması ve karakterin sanatçı olma özelliği ile değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizer (İşler & Tanıyan, 2011, s. 19-21).

Romanda İrlanda toplum yapısını ve dini inançlara karşı işlenen suç ve günahlar için yaptırımlarını temsil eden şahıslarla da karşılaşmaktayız. Bunlardan en çarpıcı olanı aritmetik

derslerine gelen Arnall Baba karakteridir. Derste tahtaya yazdığı zor bir sorunun ardından: “Haydi bakalım kim kazanacak? Haydi, York! Haydi Lancaster!” (s.10) diyerek tarihte Güller Savaşı olarak bilinen, York ve Lancaster hanedanları arasında geçen İngiliz savaşlarına atıfta bulunmaktadır. Joyce’un eleştirisiyle ele aldığı temalar arasında olan savaş kavramı tarihi bir unsur olarak sınıf içinde rekabet olgusu üzerinden verilmiştir.

Stephan’ın din temasını sorgulamaya başlaması ve yavaş yavaş inancından kopuşunu tam imlemlerle Clongowes’ten gelen Arnall Baba’nın vaazı esnasında dinleyicileri korkutmak için kullandığı çoğu anlamsızca bir araya getirilmiş ağırlı ve anlaşılmasız Latince sözler ve yapay bir üslup kullanması karşısında içinde beliren uyanışta sezeriz (s.114-121). Geçmiş Clongowes günlerine karşı vaaz ve gece dualarında duyduğu soğukluk hissini kahramanın gözünden zaman zaman yaşananları düşündüğü flashback/geriye dönüşlerle de görürüz.

Kahramanımız Stephan’ın küçük yaşta okula gönderilmesiyle hem fiziksel anlamda sürgünü başlamıştır hem de bir birey olarak uyanmak üzere psikolojik olarak kendi içe dönük yolculuğu. Henüz altı yaşındayken ailesinden ayrılarak yatılı okula gönderilmesi ve sonrasında yaşadığı aile özlemi bir çocuk gözüyle onun dayanabileceğinden çok daha fazladır. Yaşadığı bu ayrılıktan kaynaklı derin üzüntüyü ve okulun ilk günlerinde hastalanıp yatağa düşmesinden “acaba ölür müyüm” korkusundan ve düşünde ailesine gönderilmek üzere yazdığı mektuptan anlaşılmaktadır:

“Sevgili anneciğim,

Ben hastayım. Eve dönmek istiyorum. Ne olur gelip beni eve götürün. Revirdeyim.

Sizi seven oğlunuz,

Stephan” (s.22)

Stephan pek çok kendi yaşıtından farklı olarak devrimci bir ruha sahiptir ve tüm kural koyucu otorite fikrine karşı çıkar. Aile gibi, okul gibi, yatılı kaldığı yurt gibi ve hatta dini inançlarının gerektirdiği tüm geleneksel otoritelerin dayatmalarını sorgular, bunlar olmadan kendinden geriye ne kalacağını, bunlarla olan bağlarının bir bir yok olmasıyla içinde yaşadığı baskıdan kurtulup hayalini kurduğu özgür ruha erişip erişemeyeceğini sorgular. Onun devrim anlayışını bildiğimiz anlamından farklı işler, o tüm devrimlerini sessizlikle içinde yaşar. Onun ruhu bildiğimiz kalıpların dışına çıkmak, uzaklaşmak ve kendisi olmak ister. Tüm değişimler onun iç dünyasında başlar ve iç dünyasında yaşanır dışarıdan anlaşılmasız. Kahramanın aradığı

özgürlüğe ne derece kavuşabildiği tartışma konusudur ancak bu otoriteye başkaldırma olgusu onun kendi cümlelerinden açıkça anlaşılır:

“...belki giderim, dedi.”

“-Nereye? diye sordu Cranly.”

“-Gidebildiğim yere, dedi Stephan” (s.266)

Stephan’ın içsel karmaşasını en iyi açıklayan, onun içinde yaşadığı karmaşa ve duygusal dengesizlikleri anlaşılır kılan kitap boyunca önemli bir yer verilen iç monologlarıdır. Bu monologların yanı sıra onu bir de kendine karşı olduğu kadar açık olmasa da arkadaşı Cranley ile açıkça konuşup içindekileri döktüğünü görürüz. Zaman zaman birlikte sorgulamalar yapar düzeni eleştirirler ve Stephan’ın verdiği cevaplar genellikle onun kendi içinde de bir türlü kavuşamadığı huzurun habercisi gibidir:

“... İster evim ister yurdum ister kilisem olsun, inanmadığım şeye hizmet etmeyeceğim: Ve kendimi olabildiği kadar özgürce ve olabildiği kadar bütünlükle dile getireceğim bir hayat ya da sanat tarzı bulmaya çalışacağım, kendimi savunmak için de kullanmasını bildiğim silahları kullanacağım, sessizlik, sürgün ve kurnazlık...” (s.267-268)

Kitapta Stephan’ın arkadaşlarıyla birlikte sanat hakkında kurduğu cümlelerden, sanatsal çıkarım ve değerlendirmelerinden, Lord Tennyson, Lord Byron, Michael Cosack, Aristoteles, Horatius gibi yazar ve şair isimlerini kullanmasından onun kendini sanatsal anlamda geliştirdiğini ve yazar James Joyce’un kendisi gibi Stephan’ın da ilgi duyduğu alanda bol bol okuma yaptığından söz edebiliriz.

6. ESERİN ÇEVİRİSİNİN EŞDEĞERLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

20. yüzyılın sonlarına doğru çeviri hareketleri ve çeviribilim çalışmalarında artarak önem kazanan kültür ögesi günümüz çeviri alanının en çok araştırılan yönlerinden biridir. Kültür tartışmasız bir biçimde çeviride kaynak dilden hedef dile aktarımdaki açıklığının ve paylaşımın en önemli ayağıdır.

Çalışmamızın bu bölümünde *çeviri faaliyetlerinde eşdeğerlik nedir* konusu üzerinde durmak isabetli olacaktır. Yıldız çeviri anlayışının Ateşman (2001) tarafından “çeviri başlı başına bir eylem, bir kültürel aktarımdır” şeklinde ifade edildiğini belirtmektedir. (akt. Yıldız, 2004, s. 375).

Çeviriyi geleneksel kalıbından çıkararak, çevirinin sadece diller arası aktarım olmadığını aynı zamanda kültürlerarası bir aktarım olduğunu son dönem yapılan araştırma ve çalışmalar ispatlar niteliktedir (Tekalp, 2017, s. 182-183). Çevirisi yapılmış metin ile orijinali arasında organik bir bağ olduğunun ve iki metin arasında bir denklik olması gerekliliğinin vurgulandığı eşdeğerlilik ilişkisi iki metin arasında anlamsal, biçimsel, kültürel vb. farklı ilişkiler kurmayı amaçlar. Temelde kültürün çevirilerde ayrılamaz bir unsur olduğunun altı çizilen eşdeğerlilik: çevirisi yapılacak olan kaynak metnin yazıldığı dilin kullanıcılarında yarattığı his ya da etkinin, çeviri metin aracılığıyla hedef metin dilinin okuyucusunda da oluşmasıdır. Bunu yaparken çevirmenin temel amacı orijinal metnin eşdeğerini yazmak olmalıdır. Çeviride eşdeğer bir metne çalışılırken kaynak metnin biçimsel ve kültürel özelliklerinden kopmamak gerekir.

Değerlendirmeye alınan romanda pek çok kültür unsurunun bir arada verildiği görülmektedir. Kültür bir toplumun yaşamına ait olan her şeyin toplam bütünüdür. Giyim şekli, yemek kültürü, söylem biçimi, gelenekleri, değerleri her toplumun kentine özgü kültür kavramlarını oluşturur (Taş, 2017, s. 5). Bağımsız İrlanda toplumunun yaşam biçimi, Cizvit eğitimi, bir erkek ya da kadının toplumdaki rolü, tiyatro, sanat ve şiire karşı bakış açısı, dualarda kullanılan Latince ağırlıklı ifadeler, günlük konuşmalarda kullanılan kaba ve argo dil gibi pek çok olgu kaynak metinde mevcuttur. Bu olguların kültür kavramından ayırıştırılmadan belli bir uyum içinde aktarılması, eşdeğerliliğin sağlanabilmesi için anlam kayıplarının önlenmesi ve ritmin bozulmaması çevirinin başarılı olabilmesi için genel ihtiyaçlardandır.

Çeviri yapılırken çevirmenin pek çok donanım ve yeterliliğe sahip olması gerekir ancak çeviriyi yaparken aktardığı her bir ifade için burada hangi kurama uygun çeviri yaptım diye düşünmesi beklenemez. Hedef metnin başarıya ulaşması için çevirmen yerine göre davranmalıdır. Çeviribilim kuramlarından çeviri metin değerlendirilirken yararlanır. Çeviri eleştirisi yapılırken bir metin, pek çok farklı kurama göre kuramsal uygunluk bakımından değerlendirilebilir. Asıl olan çeviri metnin orijinalini amacına ulaştırıp ulaştırmadığının denetlenmesidir.

Çeviribilim kuramcılarının Gideon Toury, “*Descriptive Translation Studies and Beyond*” *Betimleyici Çeviri Çalışmaları ve Ötesi* (1995) kitabında, çeviri eylemlerinin ve çeviri ürünlerin hedef kültürde değişikliğe sebep olduğundan bahseder. Böylece kültürler her ne zaman ve nerede kültür boşlukları oluşsa bu boşlukları doldurmak için çeviriye başvururlar (Toury, 1995, s. 35). Toury kuramının temeli bir çeviri metnin yeterli ve/ya kabul edilebilir

çeviri olmasının denetlenmesidir. Alev Bulut Gideon Toury ve kuramı üzerine yaptığı çalışmada çevirinin çevirmen açısından öznel bir süreç olduğunu, verdiği öznel kararlarının süreç içinde kullanıldıkça normal hale geldiğini belirtir (Bulut, 2015, s. 86).

Antoine Berman ise çeviride ritmin sadece şiire özgü bir kavram olmadığını aynı zamanda düz yazıda ritmin korunmasının da önemli olduğunu altını çizer. Ayrıca metinde yer alan noktalamaların, tekrarların, tekerleme ifadelerinin ritim bütünlüğü açısından önemine dikkat çeker (Berman, 2012, s. 248). Bu bağlamda, Sanatçının Portresi'nde verilen ses ve kelime tekrarlarının, tekerlemelerin, şarkıların ve kullanılan noktalamanın Murat Belge çevirisinde de yerinde olduğu ve eserin ritim bütünlüğünü koruduğu söylenebilir.

Aynı çalışmada Berman (2012) kaynak metinde verilen simgesel ifadelerin çeviride tam ifade edilememesinden kaynaklı olarak içerik zenginliğinin korunamaması anlamına gelen niteliksel yoksullaştırma (s.247) ve kaynak metinde üzerinde durulmuş, sayıca birden fazla farklı ifadeyle kullanılmış bir kavramın tek bir ifade ile çeviriye aktarılmasından kaynaklanan gösterge-gösteren ilişkisinin zayıfladığı niceliksel yoksullaştırmadan (s.248) bahseder. Niteliksel ve niceliksel yoksullaştırmalar çevirinin kalitesini düşürür ve metni fakirleştirir. Roman boyunca tekrarlanan “soğuk” ve “karanlık” (s.16) kelimelerinin kiliseyle özdeşleştirilen kavramlar olması, “beyaz haç” (s.153), “beyaz gül” (s.155) gibi beyaz renk imgesinin dini kavramları simgelemesi ve kahramanımızın hoşlanmadığı “rektörün nemli eli” (s.59) gibi “ıslaklık” kavramının papazları ve kiliseyi tanımlarken kullandığı bir nitelik olarak karşımıza çıkması kitabın içerik zenginliğine örnek olarak gösterilebilir. Bu örneklerden hareketle niteliksel ve niceliksel öğelerin korunmuş olduğu ve yoksullaştırmanın bulunmadığı söylenebilir. Ayrıca eserin bütününde kullanılmış noktalama işaretleri ve bunların yerinde ve doğru kullanımı da eserin çevirisinde eşdeğerliğin sağlanabilmesi açısından önemli rol oynamaktadır.

Çeviri eserlerde çevirmen tutumu Venuti'nin yerlileştirme ya da yabancılaştırma kuramına bağlı olarak iki farklı şekilde ele alınabilir. Çeviri eserde hangisinin kullanılacağı elbette ki şartlara göre değişir. İncelediğimiz romanın orijinal metninde “Father Arnall” ve “Father Dolan” ifadeleri kullanılmıştır. Father ifadesi Hristiyanlıkta din adamları için kullanılan bir ön addır ve burada hem kültürel hem de dini bir özelliği ifade etmektedir. Murat Belge'nin çevirisinde bu ifadenin çevirisini “Arnall Baba” ve “Dolan Baba” şeklinde yaptığını görmekteyiz. “Father Arnall ve Father Dolan” için kullanılmış olan “Arnall Baba ve Dolan Baba” ifadelerinde kaynak kültürde var olan dini çağrışımı görememekteyiz (Doğan, 2019, s.

52). Bu bağlamda bu ifadelerin çevirisinde Murat Belge'nin yerelleştirmeci bir tutum sergilediği söylenebilir. Öte yandan kullandığı noktalamalarda kaynak metnin noktalama yapısına sadık kalması, kaynak metinde yer alan uzun cümleleri aslına sadık kalarak bölmeden çevirmiş olması ile çevirmenin, metnin yabancılığını korumaya çalıştığı söylenebilir.

Kullanılan deyim, atasözü ya da yerel deyişlerin çevirisinde dilimize nasıl aktarıldığına bakacak olursak kaynak metinde yer alan günlük ifadelerin, özellikle okuldaki çocukların kullandığı argo ifadelerin, varoşlarda konuşulan kaba dilin, öğretmen veya vaiz gibi otoritelerin kullandığı dilin ve ayrıca deyim-atasözü gibi kültür öğelerinin çeviri örnekleri her iki dilden de yapılan alıntılarla birlikte verilmiştir. Kaynak metin için KM, çeviri(erek) metin için ise EM kısaltmaları kullanılmıştır. Kitabın çeşitli bölümlerinden alınarak verilen örnekler teker teker ele alınacak olursa:

1. KM “You’re a sly dog.” (p.92)

EM “Çok sinsî herifsin sen, dedi.” (s.79)

Bu örnekte yer alan *sly*: sinsî, *dog*: köpek demektir. Kelimesi kelimesine çevirisi yapılmış olsaydı *sinsî köpeksin* olarak çevrilmesi beklenirdi. Burada çevirmenin anlama odaklandığı ve kelimesi kelimesine çeviri yapmadığı görülmektedir. Bu anlamda Nida'ya göre dinamik eşdeğerlik sağlanmıştır.

2. KM “-You’d think butter wouldn’t melt in your mouth said Heron.” (p.92)

EM “insan senin ağzında bakla ıslanmaz sanıyor, dedi Heron” (s.92)

İkinci örneğimizde *butter...melt* ifadesinin Türkçede karşılığı *yağın erimesidir*. Burada yine anlama odaklanıldığı, deyim-atasözü anlam bütünlüğünün hedef dilde yer alan benzer bir ifadeyle karşılandığı görülmektedir. Zira eğer tam karşılığı verilseydi *ağzında yağ erimez sanarsın* şeklinde aktarılabilirdi ancak o zaman bizim kültürümüzde yer alan: sır tutamamak anlamına gelen *ağzında bakla ıslanmamak* deyimini anlamsal olarak karşılanamazdı. Bu örnekte olduğu gibi deyim ve atasözlerinin çevirisinde eşdeğerlik stratejisinin gözetilmesi çeviri eserin erek kültürde kabul edilebilirliği açısından önemlidir.

3. KM “- By hell” (p.285)

EM “- Vay canına/ vay anasına” (s.248)

Bu örnekte kullanılan *hell* ifadesi Türkçede pek çok farklı anlamda kullanılabilir. *Cehennem, defol, cehenneme kadar, vay!, vay canına!, vb* kullanıldığı yere göre metnin bütününe göre anlamlandırılan bir kelimedir. Burada çevirisi hem anlama hem de şekle uygun yapılmıştır. Bu anlamda hem biçimsel hem de dinamik eşdeğerlik sağlanmıştır.

4. KM “Well there was one old lady, and a drunken old harridan she was surely, that paid all her attention to me.” (p.41)

EM “Bir de yaşlı karı vardı aralarında, sarhoş bir mama falandı herhalde ve yalnız benimle ilgileniyordu.”(s.36)

Buradaki örnekte *old lady* kelimesi yaşlı kadın anlamına gelmektedir. Ancak çevirisi yazarın bu kadınla ilgili anlık duygu ve düşüncesini de kelime seçiminde yansıtarak daha argo bir üslupla *yaşlı karı* ifadesini kullanmayı tercih etmiştir.

5. KM “Cranly came out through the door of the entrance hall, his hat thrust back on the nape of his neck and picking his teeth with care.” (p.286)

EM “Cranly şapkası ensesine itilmiş, titizce dişlerini karıştırarak giriş avlusundan çıktı.” (s. 248)

Beşinci örnekte kaynak metinde verilen cümlede yer alan kelimelerin tümü herhangi bir anlam kayması olmadan, soyut veya yan anlam içeren ifadelerin bulunmaması nedeniyle birincil anlamlarıyla kullanılmış ve kelimesi kelimesine sayılabilecek bir yöntemle Türkçeye aktarılmıştır. Böylece biçimsel eşdeğerlik sağlanmıştır diyebiliriz.

6. KM “INDIA MITTIT EBUR” (p.221)

EM “India mittit ebur” (s.193)

Altıncı örnekte ise kaynak metnin pek çok bölümünde yer verilmiş olan Latince ifadeler ve söylemlere yer verilmiştir. Romanın orijinalinde Latince olarak verilen ifadelere çeviri metinde de dokunulmamış ve olduğu gibi sözcüğü sözcüğüne aktarılmıştır.

7. KM “...screaming into my face: Priest hunter!” (p.41)

EM “...çığlıklar atarak, ...Papaz düşmanı!” (s.36)

Yedinci örnekte verilen *priest hunter* ifadesindeki *hunter* kelimesi Türkçede avcı anlamına gelmektedir. Ancak dilimize aktarılırken çevirmen avcı kelimesi yerine düşman kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. Dördüncü örnekte olduğu gibi çevirmenin burada da bu ifadenin söyleniş amacını da uygulamasına yansıtmış, kelimesi kelimesine çeviriden ziyade anlama odaklanmıştır.

8. KM “...gave him a cachou every time” (p.4)

EM "...ona bir pastel kalem verirdi." (s.6)

Sekizinci örnekte yer alan *cachou* kelimesi kaynak metnin yazıldığı dile ait bir kültür ögesi olmakla birlikte, kitabın başlangıcında kullanılan bebekçe dile yönelik kullanılmış olma olasılığı yüksektir. Çünkü Stephan'a küçükken Dante'nin verdiği bir şeyden bahsedilmekte olup, bir çocuk olarak Stephan'ın bundan hoşnut olduğu anlatılış şeklinden anlaşılmaktadır. Dilimizde tam karşılığı olmayan böylesi bir kültürel unsur dilimize *pastel kalem* olarak aktarılmıştır. Çeviride kaynak metinde yansıtılan bebekçe dil çevirisine aktarılmamış, çocukların sevebileceği nesnelere arasından pastel kalem sezgisel bir yaklaşımla seçilerek kullanılmış olduğu söylenebilir.

9. KM "Dingdong! The castle bell!

Farewell, my mother!" (p.25)

EM "Çın çın! Kale çanı!

Hoşça kal, anneciğim!" (s.23)

Dokuzuncu örnekte ise alıntı Stephan'ın sanatçı olma yolundaki ilk şiirinden dizelerdir. Şiirin bütününde bir uyak şeması mevcut ancak çevirisinde aynı uyak şeması verilmemiştir. Bunun dışında *dindong the castle bell*, ifadesi dilimize *Çın çın Kale çanı* şeklinde aktarılmış ve kaynak metindeki ritim dilimizde ikileme kullanılarak sağlanmıştır. Elveda/hoşça kal anlamlarına gelen *farewell* ifadesi de tam karşılığıyla verilmiş ve kaynak metinden uzaklaşmamıştır.

10. EM "...an elephant had two tuskers instead of two tusks and that was why he was called Tusker Boyle..." (p.49)

KM "...filin iki dişi vardır diyeceği yerde iki fili vardır demişti ve onun için Fil Boyle adını takmışlardı ona..." (s.43)

Onuncu örnekte t sesinin tekrarına dayalı-*two tusks, two tuskers, Tusk Boyle*- ritimsel bir ifade sunulmaktadır. Çevirisinde ise bu ritim-iki fil,iki diş, Fil Boyle- i sesiyle yakalanmıştır. Kaynak metinde kullanılan *tusker* ifadesi dilimizde uzun dişli fil/domuz anlamına gelmektedir (Tureng: the multilingual dictionary). *Tusk* kelimesi ise fil anlamındadır. Türkçe çevirisinde Tusker, fil anlamı yerine diş anlamında kullanılmıştır ve dilimizdeki karşılığı bu değildir. Seslerde ritim yakalanabilmiş ancak anlam açısından kaynaktan uzaklaşmıştır denilebilir.

11. EM “Becauseboro theboro landboro lordboro willboro putboro usboro outboro.” (p.202)

KM “ -Çügünkügü egev sagahigibigi bigizigi kogovagacak.”(s.175)

On birinci örnekte Stephan ailesini ziyarete gittiğinde erkek kardeşinden yine taşınacaklarını öğrenir. Kardeşi sebep olarak kovulacaklarından bahseder ve bunu bizdeki kuşdiline benzer tuhaf bir dille ifade eder. Tüm kelimelerin sonuna *-boro* ifadesi eklenmiştir. Dil seçimi ilginçtir: Stephan’ın kardeşi-pek çok arkadaşlarının da onların bozuk olan maddi durumuyla ilgili yaptığı gibi- durumlarıyla alay ediyor olabilir ya da çocukça bir öngörüyle gizli ve önemli bir şeyi kimsenin anlamayacağını düşündüğü bir dilde ifade ediyor da olabilir. Çevirisine baktığımızda bu ifadenin kuşdili ile dilimize aktarıldığını görüyoruz. Kuşdili bizim dilimize özgü ve genellikle çocuk yaşlarda kullanılan bir dil olduğu düşünülürse çevirisinde erek odaklı bir yaklaşım vardır diyebiliriz. Bir başka deyişle, kaynak metinde tekrarlanan ifadelerin erek kültürde benzer etkiyi yaratacak tekrarlarla karşılanması biçimsel, aktarılmak istenen mesajda anlamın korunması ile de dinamik eşdeğerlik sağlanmıştır diyebiliriz.

12. KM “Damn your yellow insolence ...” (p. 253)

EM “Sarılıklı küstahlığına lanet olsun...” (s. 220)

Son örneğe baktığımızda sarı imgesi vurgulanmaktadır. Joyce yazınında sarı kelimesini özellikle olumsuz yargılar belirtirken kullanmaktadır. Zaten sıcak renkler grubunda yer alan sarı renk burada bir tartışma esnasında kullanılmıştır. *Damn* ifadesi dilimizde lanet/bela olarak karşılık bulmuştur. *Insolence* kelimesi küstahlık/arsızlık anlamlarına gelir. *Yellow* kelimesi ise renklerden sarı anlamında kullanılır. Kelime bazında bakıldığında çevirisinin kaynaktan uzaklaşmadığını söylemek mümkündür.

Bu çeşitli dil kullanımlarını bir yandan muhafaza ederek bir yandan da hedef dilde benzer algıyı ve anlam çağrışımını estetiği bozmadan yapabilmek çeviriyi yapan kişi açısından hiç de kolay değildir. Kitapta pek çok kez kitabın ana temaları, anlatıcının gözünden diyaloglar ve tasvirler aracılığıyla okuyucuya hissettirilmektedir. Tek bir diyalogdan hareketle yaşantı biçimi, sınıfsal farklar, otorite baskısı altında sıkışmışlık ve arada kalmışlık hissi, istenmeyen ağırlığı nedeniyle yaşanan uzaklaşma, bıkkınlık ve kaçış, suçluluk ve pişmanlık farkına varma ve uyanış duygularının tümüne ulaşılabilir. Stephan’ın içsel çekişmeleri ve yaşadığı ikilem duygusu roman boyunca hissedilir ve dokunulabilecek kadar somutlaşır bazı bölümlerde. Yerel dil farklılıklarının altının çizilerek sınıf farklılıklarının vurgulandığını Stephan ve Rektör arasında geçen ‘lamba’ diyalogunda görebiliriz.

“- Ne hunisi? dedi Stephen.

- İçinden lambaya yağ döktüğümüz huni.
- O mu? dedi Stephen. Huni mi onun adı? Ağazlık değil mi o?
- Ağazlık da nesi? - O işte. Şey... huni.
- Ağazlık mı diyorlar buna İrlanda'da?"
- Aşağı Drumcondra'da ağazlık derler, dedi Stephen, gülerek, en iyi İngilizce de orada konuşulur (s.203).

Bu diyalogda geçen *huni* kelimesinin yerel kullanımlarının farklı olduğu anlaşılıyor. Kaynak metinde Rektör *funnel* kelimesiyle, Stephan ise *tundish* kelimesiyle huni demek istiyor. Her iki kelime de dilimizde huni anlamına gelmekte olup yaygın olarak *funnel* kullanılır. Burada aynı dilin içindeki bir ögenin bile bölgesel olarak farklı kullanımına dikkat çekilmektedir. Bu iki ifade şekli İrlanda toplumunda sınıflar arası dil kullanımının da kültürel öğelerin de farklı olduğu anlaşılabilir. Yazar, Stephan üzerinden İrlanda toplumunun kültürel özelliklerine ve kültürler arası farklılıklara bakış açısını belirtmektedir. Böylesi ifadelerin bol olduğu, zihinsel süreçlerin anlatıldığı üstelik dilin çok boyutlu kullanıldığı bir eserin başka bir dile aktarımının ciddi bir hassasiyet gerektirdiği açıktır. İngiliz roman yazarı Anthony Burgess, *Joysprick: An Introduction To The Language Of James Joyce* (*Joysprick: James Joyce'un Diline Giriş*) adlı kitabında (1973), Stephan'ın varoşlarda tanıştığı kadınlarla yaptığı konuşmaları ve onların konuştuğu dili anlayabiliyor olmasını toplumda alt sınıf olarak adlandırılan kesimin dilinden anladığı şeklinde yorumlar ve Stephan karakterinin bilinçli olarak toplumun farklı kesimlerinden başka karakterlerle konuşturulduğunu belirtir ki bunu da kitabın karakterlerinin de ayrıca dili çok boyutlu kullandığının bir göstergesi olarak kabul eder (Burgess, 1973, s. 172). Buradan hareketle Stephan'ın konuştuğu insanların toplumun farklı kesimlerinden olması, toplumda sınıf ayrılığının varlığını doğrular niteliktedir.

Değerlendirilecek her metin ait olduğu toplumun yapısı ve bu toplumdaki yeri gereği bazı iletim özelliklerine sahiptir ve bunlar bu metnin hedefindeki alıcıya, gönderene ve iletilmek istenene göre değişir (Göktürk, 1994, s. 17). Kitabın orijinalinde yer alan kıyafet, yemek, tren gibi ulaşım araçları, köy ve şehirler ve bahçe yol, dağ gibi diğer çevresel unsurlar ve ayrıca dini ve siyasi söylemler, gece ve yemek duaları gibi dini unsurlar, sanat hakkında yapılan konuşmaların anlatıldığı kültür öğeleri ve fiziksel özelliklerin tasvirlerinin olduğu bölümlerin dilimize çevirisinin, tasvir edilen unsurların okurun zihninde bir resim oluşturabilmesi nedeniyle çeviride eşdeğerlilik açısından Toury'nin yeterlilik ve kabul edilebilirlik kuramı doğrultusunda yeterli ve kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

Kitabın Türkçe çevirisinin son söz kısmında Murat Belge, yazarın anlatımında bazı dil dışı iletim araçları kullandığını söyler. Örtük ifadelerle kelimeler ve satırlar arasında boşluklar vardır ve gelenekleşmiş bilindik anlatım tekniğiyle bu kelimeler arasında boşluklarda saklanmış olan derin özü verebilmeyi biraz zor bulduğunu belirtir (s. 285).

Yazar bilindik olan ile bilinmeyen kavramını çağrışım yoluyla çok da ustaca ekler satır aralarına, somut olanı vererek soyut olanı düşünmeye sevk eder okuyucusunu. Örneğin: kitapta Stephan Katolik kilisesine rahip olarak çağırıldığı bölümde (s.164) yapılan canlı tasvir ile okuyucu hem sahneyi gözünde canlandırır hem de kelimeler arasındaki örtük anlatımı yakalar. Elbette bunu yapmak her okuyucu için çok da kolay olmasa gerektir çünkü kitap ilk basıldığı zaman edebiyat eleştirmenleri tarafından pek de beğenilmemiştir. Ancak sonradan Joyce'un yazını ele alan eleştirmenler tarafından günümüzde de çoğunluğun kabul ettiği anlatı zenginliğinden ve başarısından bahsederler. Sahnedeki tasvire dönecek olursak: pencereden giren ışığa arkasını dönmüş şakaklarına ve kafatasına ışık yansıyan yüzü tamamen gölgede kalmış papaz, perdenin kordon ipiyle ilmek yapmakta. Burada Stephan'ın zihninde dini öğelerin nasıl çağrıştığını, gölgede kalan yüz ile belirsizliği ve Stephan'ın Katolik öğretilere hissi olarak ne kadar soğuk ve uzak olduğu algısı kolayca anlaşılır şekilde aktarılmış dilimize.

Kitapta yer verilen tekrarlar ve tekerleme ifadeleri de metni kaynak dilden hedef dile aktarmayı güçleştiren unsurlar arasında sayılabilir. Kitabın girişinde yer verilen tekerleme, dualarda sürekli tekrarlanan ifadeler, anlamsal bütünlüğü korumak adına orijinal metinde Latince yazılmış hedef dile de olduğu gibi aktarılmış ifadelerin yarattığı karmaşa buna örnek olarak verilebilir.

SONUÇ

Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi, dünya edebiyatında çok önemli bir yeri olan klasikler arasında yer edinmiş önemli bir eserdir. İlk baskısından itibaren pek çok eleştiriye maruz kalmıştır, dönemin eleştirmenleri anlatısının anlaşılmasız olduğunu ileri sürmüşlerdir, ancak yazınsal teknikleri, anlamsal zenginliği ve dilin çok yönlü kullanılması gibi biçimsel, karakterin zihinsel süreçleri, kitapta yer verilmiş imge ve motiflerin kullanılış şekli ile de içerik zenginliğinin farkına son dönem eleştirmenlerin yaptığı değerlendirmeler sonucunda varılmıştır. Bu çalışmada, edebi açıdan kültleşmiş bu eserin edebi özelliklerinin çözümlemesi yapılmıştır. Ayrıca kendisi de bir edebi eleştirmen olan Murat Belge tarafından Türkçeye çevirisi üzerinde çeviribilimde eşdeğerlik kuramına göre bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Çeviri bir metne yönelik bir eleştiride bulunabilmek için metnin orijinali ile metnin çevirisi arasında bir eşdeğerlik bağı kurmak şarttır. Ancak bu şekilde iki metin arası bir karşılaştırma ve değerlendirme yapılabilir.

Bir metin yazılırken yazarın kurgulama sürecine yansıtılmak istediklerini cümlelerini ve olay akışını kurgulama ve sıralama biçiminden yola çıkarak, metinlerin de bir psikolojisi olduğu söylenebilir. Çeviri sürecinde çevirmenin bu kurgulama ve sıralama biçimini irdelemesi dil bilimsel yetkinlikle kelimeleri ve/ya cümlelerin sıralanış şekli önem kazanır. Ancak bu süreçte yapılacak aşırı yorumlama okuyucuya ayrıca bir yük getirebilir. Ayla Akın'ın (2015) da ifade ettiği üzere Schleiermacher bunu "dil bilimsel yorumlama" şeklinde ifade etmiştir, bunun okuma esnasında keyfi yorumlamalar için bir sınırlayıcı olduğu ifade edilebilir (Akın, 2015, s. 9).

Bir çeviri metnin hem biçiminin hem de içerdiği anlamın korunarak çevrilmesi esas hedef olmakla birlikte bazı metinlerde metnin yapısı gereği bunu sağlamak bazen mümkün olmayabilir. Çevirmen çevirisinde ihtiyaçtan doğan şartlar doğrultusunda yerine göre hareket etmekle mükelleftir. James Joyce gibi usta bir kalemin çevirisinde yer alması muhtemel bazı kelime oyunlarından (gönderme ya da örtük söylem) söz edilebilir, çünkü Joyce'un cümle yapısı alışlagelmişin dışındadır. Bu kelime oyunlarının eğer dilimizde karşılığı/yakın anlamlısı yoksa çevirmen bunları göz ardı edebilir, ancak bazı kelime oyunları anlatımın bütünlüğü açısından önemli bir yere sahiptir. Bu gibi durumlarda çevirmenden beklenen bunları araştırması, anlaması, değerlendirmesi ve çeviri stratejilerine uygun bir şekilde çevirmesidir. Bunu ister yabancılaştırma stratejisiyle yapar isterse de bir dipnot ile okura açıklar isterse de yerleştirerek yapar. Başka bir ifadeyle, çevirmenin aslında pek çok seçeneği mevcuttur. Bu çalışmanın konusu olan çeviri metinde bu çok açık bir şekilde görülmektedir. Kitabın son söz kısmında çevirmen tarafından eklenmiş açıklamalar, okurun kitabın satır aralarını doldurmasına, neden sonuç ilişkileri kurmasına ve en önemlisi anlatıları kendi dönemselleştirme ve kültürel şartlarında anlayabilmesine yardımcı olmaktadır.

Başarılı bir çeviri örneği sayabileceğimiz Murat Belge çevirisinde olduğu gibi kültür öğelerinin, metnin içerik zenginliğinin, satır arasında kalmış anlamsal ifadelerin hedef dile metnin biçimine de mümkün olduğunca dokunmadan yapılan çeviriler hem metinsel hem de işlevsel anlamda eşdeğer çevirilerdir. Bu çalışmada yapılan değerlendirmeler sonucunda; Murat Belge çevirisinin Toury'nin eşdeğerlik kuramına göre yeterli bir çeviri olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2015). Çeviride Yeni Yorumbilimsel Paradigmanın Çeviri Sürecine Bakışı ve Yabancılaştırma Yönteminin Yenden Yorumlanması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Nisan. Cilt: 8 Sayı: 37. ISSN: 1307-9581
- Asilazmaz, M. (2013). Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde İrlanda İhtilalı (1920-1934). (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Ayan, E.(2020) Künstlerroman (Sanatçı Romanı) Bağlamında Murat Gülsoy'un Kurgusal Dünyasına Analitik Bir Yaklaşım. Söylem Filoloji Dergisi. 2020: 5(1): 49-62
- Ayan, M. (2009). A Portrait of the Young Artist's Mind in Three Steps: For Art's Sake. Pamukkale University Journal of Social Institute. Temmuz 2009. Sayı:4.s.175-186.ISSN:1308-2922.
- Belge, M.(2011). Sonsöz. James Joyce, Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi. İstanbul: İletişim. s.277-295.
- Berman, A. (2012). Translation and The Trials of the Foreign. The Translation Studies Reader. Ed. Lawrence Venuti, New York: Routledge.
- Boes, T. (2006). Modernist Studies and The Bildungsroman: A Historical Survey of Critical Trends. Literature Compass. p. 230-243.
- Bulut, A.(2015). Çeviribilimci Gideon Toury'nin Ardından (1942-2016). İ.Ü. Çeviribilim Dergisi. Sayı: 10 (2015/2) s. 85-90
- Doğan, C.İ.(2019). James Joyce'un Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi Romanının Yazın Çevirisi Stratejileri Açısından Karşılaştırmalı İncelemesi. (Yükseklisans Tezi). Erişim Adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET000308.pdf>
- Erkoç, S.(2018). Oluşum Aşamasındaki Sanatçı: James Joyce'un "Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi" Eserinde Stephen'in Öz-Kimlik Arayışı. DTCF Dergisi 58.1: 375-389. DOI: 10.33171/dtcfjournal.2018.58.1.19
- Estévez-Saá, J.M. (2010). James Joyce's Influence On Contemporary Irish Writers. University of Bucharest.Review, Vol. XII, no. 2.
- Gibson, A. (2016). James Joyce Biyografisi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Göktürk, A. (1994). Çeviri: Dillerin Dili. İstanbul: YKY.
- Grimal, P. (1990). The Concise Dictionary of Classical Mythology. Ed. Stephen Kershaw. Oxford:Blackwell.
- İşler, E. ve Tanyan, B. (2011). İnsanın Trajikliği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma: Kafka'nın Dava'sı, Camus'nün Veba'sı Ve Joyce'un Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi.Yüzüncü Yıl üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.sayı:21,s.6-23. ISSN: 1302-6879

- Joyce, J. (2011). Sanatçının Bir Genç Adam Olarak Portresi. Çev. Murat Belge. 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekalp, S. (2017). James Joyce'un "The Sisters" Adlı Kısa Hikâyesinin Türkçe Çevirilerinde Kültürel Unsurlar ve Çeviri Stratejileri. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi. Cilt:7 Sayı 2/1
- Temel, M. (2018). Osmanlı Arşivi Belgelerinde İrlanda İhtilali. SUTAD, Bahar: (43). s.341-354 E-ISSN: 2458-9071
- Toury, G. (1995). Descriptive Translation Studies and Beyond. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Ünsal, G. (2017). Çeviri Eleştirisi Açısından Çeviri Metin İnceleme Çalışması. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD). CİLT:4. SAYI:11.s. 243-253
- Wittgenstein, L. (1922). Tractatus Logico-philosophicus. Ed. Bertrand Russell. Trans. C. K. Ogden. London: Routledge&Kegan Paul Print.
- Yıldız, Ş. (2004). Çeviride Eşdeğerlik Ve Çeviri Kuramları Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. sayı:12,s. 375-386. ISSN: 1302-1796.

EXTENDED ABSTRACT

Literary analysis is the study of the works that are handled according to many methods, procedures and criterias. Because of the fused bonds between literature and translation studies, it is not possible to evaluate the elements of literature-translation-culture separately and independently. The novel titled as *The Portrait of the Artist as a Young Man*, which is among the cult works of English Literature, was written by the world-famous Irish-born writer James Joyce is among the works of world literature with its autobiographical features. Describing the processes and character development of the protagonist of the novel ‘Stephan Dedalus’, who is, on the way to becoming an artist, his search for self, his inner conflicts and his rebellion against authority, the author also shares the events of the period that influenced the Irish social structure and social life in the late 19th century in details with the reader when he spent his teenage years.

In general, studies that analyze literary texts consider the work only according to literary criteria, and in this context the starting point of the study remains limited to such issues as a specific character analysis, theme criticism in the work, imaginary expression, symbols, etc... Similarly, most of the studies related with the translation works have not addressed the literary dimension of the works, but only evaluated them in terms of translation and translation theories. However, translation criticism, which has been tried to be placed on a scientific ground after the 1970s, makes it necessary to make an analysis by comparing the original text and the target text. This comparison can be made on the translation versions of the works (Ünsal, 2017, s. 244). Regarding this work, in this study, the literature review has been done in a multidimensional way, which can be related to literary analysis, translation studies and all cultural elements, and thus, the basis of the study has been tried to be prepared in this way.

In this study, firstly a literary text analysis has been made regarding this work that is selected from English Literature. Due to the autobiographical nature of the work, it is very important to know the author, the conditions of his lifetime and the world view of the author in order to understand the work and to present its analysis properly. For this reason, in the first few chapters the author and his world view have been presented, then the images and motifs in the book have been evaluated and the autobiographical features have been determined. The important features in the work are emphasized in order to portray the period in which the author lived and the social structure. Afterwards, an evaluation was made in accordance with the concepts and theories of translation studies regarding the Turkish translation of the work made by Murat Belge, and the translation work was evaluated according to the Equivalence theory in translation studies. While making this evaluation, the whole book was used, and the evaluation was tried to be supported by giving examples with quotations from both the source text and the translated text.

In addition, the book that is the subject of our study - *The Portrait of the Artist as a Young Man* – has been read with multiple reading methods, and accordingly, a comprehensive evaluation has been tried to be made regardless of the boundaries of the text. While doing this, previous studies related with this literary work were scanned and our study was tried to be supported through common aspects and differences. By using the sampling method with the quotations taken from various chapters of the book, the expressions in this study were tried to be made more concrete and clearer. As discussed in detail in the study, the language and expressions in the book are multidimensional, the sociological dimensions of the plot are

predominant and the topics and / or problems it deals with are mostly related to the society in general despite the fact that they often seem to be individual. The protagonist Stephan Dedalus and his social-economic-psychological development and conflict processes and thus the disintegration stages of the character are explained through his personal experiences, but in fact, they concern the whole society, as they are the situations that each individual in the society can experience. It can be argued that the author uses an inductive method in the book that reaches from the specific to the general, as the book deals with the issues that concern the whole society with reference to the individual, and draws a portrait of the society and the conditions of the period according to the experiences and the development processes of the protagonist.

Finally, a general evaluation of the Turkish translation of the book was made depending on the book and the features offered by the book and according to the evaluations we made; It has been determined that the translation made by Murat Belge is adequate according to Toury's Equivalence theory in translation studies.